

Stephan Roman, *DEVELOPMENT OF ISLAMIC LIBRARY COLLECTIONS IN WESTERN EUROPE AND NORTH AMERICA*
(Razvoj islamskih bibliotečkih kolekcija u Zapadnoj Evropi i Sjevernoj Americi), ManSell, London i New York, 1990. ISBN: 0720120659

Godine 1990. iz štampe je izašla knjiga koja govori o razvoju islamskih bibliotečkih zbirki u Zapadnoj Evropi i Sjevernoj Americi. Izdavač ove knjige je poznata izdavačka kuća ManSell sa sjedištem u Londonu i New Yorku. Knjiga sadrži 271 stranicu u koje su pored osnovnog teksta uključene i popis literature te indeksi termina na kraju knjige.

Iako je prošlo prilično vremena kako je ova knjiga ugledala svjetlo dana na Zapadu, ova knjiga, koliko je meni poznato, nije predstavljena čitaocima našeg podneblja. Za razliku od do sada objavljenih i dostupnih kataloga u kojima se stručno, na katološki način obrađuju pojedine kolekcije rukopisa, ova knjiga ima drugačiji pristup – pokušava da otkrije zašto i kako su se islamske zbirke razvijale u Zapadnoj Evropi Sjevernoj Americi i koji su to motivi inspirisali pojedine kolekcionare za uspostavljanje ovakvih zbirki.

Pored toga, ova knjiga predstavlja otkrivanje političkog, ekonomskog, kulturnog i naučnog utjecaja koji su oblikovali odnose između zapadnih i islamskih društava posljednjih četrnaest stoljeća. Ti odnosi su direktno vodili pojavi brojnih zbirki islamskih rukopisa i štampanih djela u centrima kao što su London, Berlin, Milano, Los Angeles itd.

U svom uvodniku autor daje objašnjenje šta smatra pod pojmom “islamska zbirka”, ističući da su to sve zbirke rukopisa pisane od strane muslimana i one koje su nastale u zemljama koje imaju dominantnu muslimansku vjersku kulturu.

Autor smatra da su rukopisi koji potječu sa prostora od zapadne Afrike do istočnih otoka Indonezije – što po njemu obuhvata islamski svijet u geografskom smislu – islamski rukopisi ako su to radovi muslimanskih pisaca i ako su nastali u okviru struktura muslimanskih zajednica. Rukopisi ne moraju da obrađuju specifično islam, ali moraju biti pisani od strane muslimana koji djeluju u okviru muslimanske intelektualne tradicije i živjeti u dominantno muslimanskom društvu.

Tako, islamske zbirke obuhvataju široki spektar predmeta i tema od komentara Kur’ana i hadisa, preko tekstova o historiji, književnosti, geogra-

fiji, medicini, astronomiji, prirodnim znanostima, matematici i filozofiji. Ovi su rukopisi pisani različitim jezicima i pismom od arapskog, perzijskog, turskog, koji su preovlađujući jezici u islamskom svijetu, ali također i na urdu, paštu, java, malajskom, makasarskom, svahili kao i na mnogim dijalektima ovih jezika.

Ove zbirke, prema autoru, predstavljaju mnogo više od rukopisa i štampanih djela. One su rezultat mnogo vremena provedenog radeći, putujući ili studirajući u muslimanskim zemljama. Shodno tome, postoje u zapadnim bibliotekama rukopisi nabavljeni od naučnika, vojnika, trgovaca, misionara, administratora, pisaca, poslovnih ljudi i putopisaca.

Autor je za svoju knjigu odabrao osam zemalja Zapadne Evrope sa fokusom na kolekcije koje postoje u međunarodno najvažnijim centrima kao što su: Britanska biblioteka u Londonu, Nacionalna biblioteka u Parizu, Biblioteka u Berlinu i Chester Beatty biblioteka u Dublinu, ili kolekcije koje imaju posebno značajnu historijsku dimenziju kao što su Kraljevska biblioteka u Kopenhagenu i Escorial u Španiji. Pažnja je posvećena samo najvažnijim javnim kolekcijama dok privatne kolekcije nisu uzimane u razmatranje.

Svaka zemlja koja je razmatrana u knjizi (Britanija i Irska, Danska, Francuska, Njemačka, Italija uključujući i Vatikan, Holandija, Španija, Sjedinjene Američke Države i Kanada) imala je specifičnu vezu sa muslimanskim svijetom. Svaka kolekcija sama po sebi odslikava specifičan nacionalni pristup muslimanskom svijetu. Svaka od zemalja razmatranih u ovoj knjizi (izuzev Irske i Kanade) bila je kroz historiju u nekom odnosu sa jednim ili više specifičnih područja muslimanskog svijeta. Tako je Francuska bila vezana sa Egiptom, Turskom, zemljama Sredozemnog mora i Sjevernom Afrikom, Holandija sa Indonezijom, Britanija sa Indijskim potkontinentom i Srednjim Istokom, Italija sa Levantom i Sjevernom Afrikom, Danska sa Jemenom, Amerika sa Saudijskom Arabijom i zemljama Zaliva, Njemačka sa Turskom, Španija sa Marokom i arapskim svijetom.

Evropljani su, tako navodi autor, počeli sakupljati islamske rukopise, nositi ih u zemlje svog porijekla te formirati islamske kolekcije između 15. i 20. vijeka. Međutim rukopisi koji se nalaze u ovim kolekcijama datiraju od najranijih godina muslimanske historije i kulture i pisani su raznim pismima i na različitim jezicima. S obzirom na to da su rukopisi bili proizvod dugogodišnje tradicije i etabliranosti u muslimanskom društvu, oni su predstavljali važan izvor zapadnim naučnicima za upoznavanje intelektualnih

dostignuća muslimana. Zahvaljujući rukopisima zapadnjaci su nekada prvi put imali priliku da se upoznaju sa islamom i muslimanskim dostignućima u medicini, matematici, filozofiji, historiografiji i općenito o dostignuću nauke i kulture u muslimanskim zemljama. Autor spominje Bagdad, koji je u osmom vijeku imao svoje tvornice papira te da se tehnologija proizvodnje papira iz Bagdada proširila i u Egipat, Maroko, Španiju i dalje. Sirija je, naprimjer, važila za proizvođača papira najljepšeg kvaliteta – papira koji je koristila elita. Papir je preko muslimanske Španije došao u Evropu.

Kao centri nastanka islamskih rukopisa u prvom vijeku poslije Hidžre navode se gradovi Bagdad, Cordoba, i Damask, koji su bili poznati i po važnim javnim i privatnim bibliotekama uz koje su postojali i centri za prepisivanje rukopisa. Međutim sa pomjeranjem političke i ekonomske moći iz ovih u druge krajeve, opada i važnost ovih centara. Drugi gradovi se uzdižu i zauzimaju njihova mjesta. Tako se u periodu od 13. do 18. vijeka kao centri za nastanak islamskih rukopisa spominju Delhi, Isfahan, Istanbul i Tabriz dok Sultanat Ačeh na Sumatri postoje centrom za malajsku islamsku literaturu. U arapskom svijetu Kairo postaje vodećim centrom za pisanje islamskih rukopisa.

Za jednu od najznačajnijih ličnosti, u cjelokupnoj historiji Britanske Imperije na Istoku, autor smatra Thomasa Stamforda Rafflea (1781-1826), koji je “kombinirao visoku svijest carske dužnosti i naučne privrženosti”. On je sa svojim kolegama doprinio velikom razvoju interesa Britanije za studije Dalekog Istoka, posebno u kulturi Malajskog poluotoka, Sumatre i Jave. (Bista Stamforda nalazi se u dosta prometnoj ulici Singapura, a za prestižno mjesto obrazovanja svoje djece, roditelji Jugoistočne Azije, smatraju Stamford koledž).

U knjizi se obrađuje, prvo, Britanija i Irska, i njihove biblioteke sa islamskim kolekcijama.

Tako u Londonu, kao glavnom centru islamskih rukopisnih kolekcija u Britaniji autor posebnu važnost daje Britanskoj biblioteci, Školi za orijentalne i afričke studije na Londonskom univerzitetu (SOAS), Kraljevskom azijskom društvu i Velkam institutu za historiju medicine. Za Britansku biblioteku, autor navodi da se u njoj nalazi oko 7 000 arapskih rukopisa, 3 000 perzijskih, 1 700 turskih i oko 365 rukopisa na urdu jeziku te manjih kolekcije na paštu, svahili, java i malajskom jeziku.

Dalje, u okviru Oxfordske zbirke islamskih kolekcija on posebno ističe kolekciju Bodlain biblioteke, koju je osnovao Sir Thomas Bodley 1598.

godine. Međutim stvarni interes za islamske rukopise i islamske studije je počelo za vrijeme vladavine Kralja Charlsa I (1625-49) a pod velikim utjecajem kanterberijskog nadbiskupa Williama Lauda, koji je, kako autor navodi, imao velike naklonosti prema islamu. Tako je osnovana Katedra za izučavanje arapskog jezika na Oxfordu 1634. godine, što je dvije godine kasnije u odnosu na njegovog akademskog rivala Cambridge.

Osnivanje Katedre za arapski jezik na Univerzitetu Cambridge 1632. godine, prethodilo je uvjeravanju gradskog trgovca tekstilom Thomasa Adama od strane arabiste Abrahama Wheelocka (1593-1654) da odobri godišnji budžet od 40 funti za uspostavljanje katedre za arapski.

Autor posebno ističe vodeći industrijski grad u Engleskoj Birmingham, gdje su se muslimanski useljenici, posebno sa Indijskog potkontinenta, naselili u velikom broju. Zbog toga je i bio odgovarajuće mjesto za razvoj Centra za izučavanje islama i kršćansko-muslimanskih odnosa, koji je osnovan 1975. godine na Selly Oak Colleges. Autor navodi i Univerzitet Manchester i njegove značajne dvije biblioteke. Također spominje Univerzitet u Leedsu i Durhamu, za kojeg navodi da se tu nalazi značajan Centar za izučavanje islama u Sudanu. U Škotskoj, univerzitet u Edinburghu je najpoznatiji po islamskim rukopisima.

U Danskoj autor posebnu pažnju posvećuje Kraljevskoj biblioteci u Kopenhagenu, koja je osnovana 1653. godine i danas predstavlja najveću biblioteku Danske u čijem se sastavu nalazi i značajna nacionalna kolekcija. U ovoj biblioteci na orijentalnom odjeljenju ima oko 1000 islamskih rukopisa od kojih 500 na arapskom, 400 na perzijskom i oko 100 na turskom i ostalim jezicima.

U Francuskoj je Nacionalna biblioteka najznačajniji centar islamskih zbirki. Ova biblioteka se razvila zahvaljujući masovnoj konfiskaciji aristokratskih i vjerskih kolekcija u toku revolucije. Trenutno Nacionalna biblioteka u Parizu ima oko 20 miliona naslova, uključujući osam miliona knjiga, 800 000 mapa, 180 000 raznih rukopisa. Zbirka islamskih rukopisa na arapskom jeziku je najveća i broji oko 12 000, dok perzijska zbirka broji oko 2 500 rukopisa što uključuje i dokumente nastale na indo-perzijskom dvoru Mogulske Indije.

U Parizu značajnu biblioteku u pogledu islamskih rukopisa predstavlja i kolekcija biblioteke Škole za žive orijentalne jezike (*The Ecole des Langues Orientales Vivantes*), za čije osnivanje je posebno zaslužan Jean-Baptist Colbert (u vrijeme vladavine Louisa XIV), koji je pokazivao veliki

interes za islamske rukopise i koji je 1669. godine osnovao školu za profesionalne prevodioce. Trenutno, ova islamska kolekcija broji 1 044 rukopisa od kojih je 850 na arapskom, 174 na turskom i 120 na perzijskom jeziku. Ali ova biblioteka posjeduje i značajnu kolekciju štampanih knjiga koje su porijeklom iz muslimanskog svijeta.

U Njemačkoj autor navodi islamske kolekcije u pojedinim bibliotekama a za najznačajniji univerzitet na kome se izučavaju islamske nauke je Univerzitet u Tubingenu, koji je osnovan 1477. godine. Poseban interes za izučavanje islama je počeo 1521. godine, kada je na ovom univerzitetu uspostavljena katedra za hebrejske studije. Islamska rukopisna zbirka na Univerzitetu u Tubingenu sastoji se od arapskih, turskih i perzijskih kodeksa. Autor navodi da se trenutno nalazi 350 arapskih, 133 turska i oko 112 perzijskih rukopisa.

Dalje autor razmatra kolekcije u Italiji, pa Holandiji, spominjući današnji vodeći univerzitet za izučavanje islamskih nauka u Leidenu, sa umjetnički najljepšim kolekcijama orijentalnih rukopisa a Katedra za arapski jezik na tom Univerzitetu je osnovana 1599. godine.

Španija ima posebnu poziciju među zemljama Zapadne Evrope i Južne Amerike, kao zemlja, pored Portugala, na čijem su tlu muslimani razvili i održavali kulturu starosjedilaca koji su gledali na njih ne kao na okupatore ili strance, nego kao legitimne građane ovog poluotoka. Što se tiče Amerike i Kanade autor navodi da su islamske kolekcije u ovom području novijeg datuma u poređenju sa Zapadnom Evropom. Značajnije kolekcije nisu postojale prije sredine 18. vijeka.

Autor dosta detaljno opisuje veze koje su postojale između ovih zemalja, ličnosti i kompanija koje su bile posrednik i, može se reći, direktni učesnik u kreiranju i održavanju veza, a kasnije i formiranju islamskih kolekcija na Zapadu. Autor daje i historijski pregled događaja, imena i godine službovanja pojedinih službenika.

Ekonomski interesi su doveli do upoznavanja nove kulture i tradicije, dostignuća u nauci i tehnici koja su često bila preuzimana i dalje usavršavana i razvijana na Zapadu. Upoznavanjem dostignuća sa Istoka neminovno je vodilo do izučavanja jezika na kojima su knjige pisane.

Knjigu zbog toga preporučujem svima onima koji žele da više saznaju o islamskim zbirkama na Zapadu, načinu njihovog nastanka, vezama koje su postojale između Istoka i Zapada, ličnostima koja su imala sluha za tuđu historiju (a ne za uništavanje svega što je drugačije) i svijest da

dostignuća drugih mogu biti iskorištena za daljnji razvoj vlastitih zemalja i nauke u zemljama njihovog porijekla. Čitajući ovu knjigu čitaoci mogu saznati i kada i kojim povodom se počeo izučavati islam na Zapadu i neminovno orijentalni jezici, kada su se na prestižnim univerzitetima (Oxford, Cambridge, Leiden i drugi) uspostavili odsjeci za izučavanje islama i islamskih nauka koji su sada postali centri gdje muslimani iz čitavog svijeta dolaze radi stjecanja znanja u tim oblastima.

Knjiga je pogodna ne samo za stručnjake iz oblasti kojim se bavi nego i za one koji žele upotpuniti svoje opće obrazovanje. Zbog toga bi bilo jako korisno uraditi i prevod ove knjige na bosanski jezik.

Hamida Karčić